

Resposta ao discurso de ingreso de D. Alberto Gago Rodríguez

José Ramón Canelo de la Torre

Excmo. Sr. Presidente da Real Academia Galega de Ciencias,
Excmo. Sr. Reitor Magnífico da Universidade de Santiago de Compostela,
Excmo. Sr. Reitor Magnífico da Universidade da Coruña,
Excma. Sra. Presidenta do Consello da Cultura Galega,
Excma. Sra. Vicerreitora do Campus de Ourense da Universidade de Vigo,
Ilmos. Sras. e Sres. Académicos,
Autoridades,
Señoras e señores

A Real Academia Galega de Ciencias encargoume a resposta ao discurso de ingreso do profesor Alberto Gago Rodríguez, unha honra e un privilexio que agradezo moi sinceramente. Gustaríame comezar esta encomenda manifestando a miña profunda satisfacción de que este acto estea a ter lugar. O profesor Gago debería estar plenamente integrado na Academia desde fai máis dun ano, pero o seu ingreso atrasouse por causas ben coñecidas e hoxe, por fin, podemos celebrar a súa incorporación.

O profesor Gago comezou a súa actividade académica e investigadora en 1979, cando se incorporou ao Campus de Vigo da que naquela época era a única universidade de Galicia, a Universidade de Santiago de Compostela. Catro anos despois, en 1983, leu a súa tese doutoral, titulada "Inflación e Imposto sobre a Renda: o caso español". Esta tese enmárcase na que foi a súa primeira gran liña de investigación, a reforma do Imposto sobre a Renda das Persoas Físicas, que se foi estendendo paulatinamente para abarcar outros tributos. Así, entre principios dos anos oitenta e mediados dos anos noventa publicou regularmente os seus estudos e propostas de mellora do sistema fiscal español nas principais revistas de facenda pública, como Hacienda Pública Española, a Revista de Derecho Financiero y de Hacienda Pública, ou Crónica Tributaria.

Co tempo o profesor Gago interesouse cada vez máis polas externalidades negativas asociadas á deterioración do medio ambiente. En 2021 sabemos que o cambio climático é consecuencia de que durante décadas os prezos non recolleron todos os custos de produción dos bens e servizos que se consumiron en todos eses anos, de xeito que estes custos foron asumidos, primeiro, polo conxunto da sociedade en cada momento; segundo, polo planeta, en forma de contaminación e crecente deterioración das condicións de vida; e terceiro, polas xeracións que viñan detrás, ás que se lles legaba un hábitat maltreito e cuns recursos naturais gravemente ameazados.

Iso, que hoxe é evidente, non o era en absoluto a comezos dos anos noventa do pasado século. E con todo foi nese momento cando o profesor Gago iniciou a gran liña de investigación da súa carreira científica, a imposición ambiental, que abrangue o deseño de instrumentos de política ambiental, a reforma fiscal verde e a relación entre a imposición e a eficiencia enerxética.

Desta forma, e cun artigo publicado na revista *Palau 14* no ano 1994 xunto co profesor Xavier Lavandeira, comezou unha etapa que continúa ata hoxe, e que inclúe traballos publicados en revistas como *Hacienda Pública Española / Review of Public Economics*, *Australian Tax Forum*, *Journal of Environmental Policy and Planning*, *Papeles de Economía Española*, *Trimestre Fiscal*, *Tourism Management* e *Energy Economics*, entre outras; e libros e capítulos de libros publicados polo Instituto de Estudios Fiscales, Edward Elgar, Espasa-Calpe, Consejo General de Economistas, Galaxia ou Civitas, por mencionar só as editoriais máis destacadas.

Con esta bagaxe é natural que actuase como asesor da Secretaría de Estado de Hacienda no deseño do Proxecto de Reforma Fiscal do ano 2006, e que fose convidado a participar en diversos grupos de traballo como experto en reforma fiscal e imposición, como por exemplo o Grupo de Trabajo sobre Fiscalidad de la Energía y Desarrollo Energético, creado polo Instituto de Estudios Fiscales, ou o Grupo de Estudios de Fiscalidad Comparada, do Ministerio de Economía y Hacienda. A isto podemos engadir, e por citar só algúns dos seus recoñecementos profesionais, o ser membro do Consello Económico

e Social de Galicia, do Consello Económico e Social de Vigo, e do Consejo Científico del Instituto de Estudios Económicos de Galicia - Fundación Pedro Barrié de la Maza.

Pero unha carreira científica non está completa se non deixa unha pegada persoal nos demais. Chegados a esta parte da revisión dun currículo, procede facer un relato das teses de doutoramento dirixidas, da dirección de grupos de investigación, da pertenza a comisións de xestión da investigación, de transferencia, de formación de investigadores, etc., é dicir, procede sinalar algunhas actividades que poñan de manifesto que se implicou coa súa institución e coas persoas que lle rodean.

Pois ben, o profesor Gago dirixiu teses doutorais e grupos de investigación, e foi membro de comisións, pero como comprenderán vostedes non me vou a deter nestes méritos para amosar a súa capacidade para implicarse cos demais. Porque o profesor Gago foi reitor da súa universidade, e esa é a máxima expresión de compromiso e de dedicación coa que unha persoa pode demostrar o moito que lle importan os seus. Entre os anos 2006 e 2010 o profesor Gago sacrificou a súa carreira científica e a súa expansión persoal para servir á Universidade de Vigo como Reitor, como xa fixera antes, entre 2002 e 2006, ao facerse cargo da Vicerreitoría de Asuntos Económicos.

Só desde esa perspectiva pódese entender a traxectoria do profesor Gago en todas as súas dimensións. É a traxectoria dunha persoa que renunciou aos seus intereses persoais nun dos seus mellores momentos profesionais para dedicarse de maneira absoluta e incondicional á súa universidade, e que cando esa etapa finalizou, retomou a súa actividade investigadora con toda naturalidade, e cos mesmos excelentes resultados que tiña antes de interrompela.

Seguramente esa implicación e ese compromiso coa súa contorna influíron decisivamente na elección das súas liñas de investigación en xeral, e do discurso que hoxe nos leu en particular. No discurso refírese ao papel das políticas públicas na loita contra o cambio climático, e máis concretamente expón o uso dos impostos ambientais como instrumento para a transición verde. Xustifica a implantación destes impostos no marco da teoría dos fallos de mercado, é dicir, na incapacidade do sistema de prezos para recoller adecuadamente todos os custos nos que se incorre ao producir certos bens

e servizos. Así pois estes bens e servizos beneficianse dunha subvención oculta que abonamos todos, incluíndo as xeracións futuras, e que actúa de dúas maneiras. Primeiro, nesga á baixa os prezos de venda, o que xera un exceso de demanda que non se daría se os recursos da economía asignásense de forma eficiente. Segundo, na produción destes bens favorécese o emprego de tecnoloxías prexudiciais ao medio ambiente, en detrimento doutras máis respectuosas que non gozan destas axudas encubertas.

Desde este punto de vista, os impostos ambientais constitúen o instrumento ideal para internalizar os custos sociais e trasladar o custo real de produción aos prezos de venda. Ademais, a recadación asociada a estes tributos pode ser cuantiosa e achegar recursos ás administracións para financiar as políticas públicas, e especialmente a transición cara a fontes enerxéticas menos contaminantes.

Pero estas consideracións, con ser relevantes, apenas deixan albiscar unha pequena parte do asunto. Se todo o problema fose internalizar os custos sociais, de xeito que quedasen incorporados nos prezos de venda aos consumidores finais, non habería diferenzas entre as externalidades que dan orixe ao cambio climático e outras externalidades negativas como, por exemplo, o consumo de tabaco. Pero a emisión de gases de efecto invernadoiro é a maior externalidade negativa de toda a historia da humanidade, e para entendela en todas as súas dimensións é fundamental ter presentes tres ideas clave.

Primeiro, descarbonizar a economía e o noso modo de vida non é unha opción, é unha obriga. Só podemos escoller cando comezaremos a abordala en serio e a que ritmo farémolo, sabendo que canto máis nos demorem os máis lentos vaíamos, máis drásticas deberán ser as medidas que se adopten.

Segundo, a transición verde é cara, moi cara. A Comisión Europea estima que haberá que destinar un billón de euros de fondos públicos e privados de aquí a 2030 para acadar os obxectivos de redución de emisións fixados para esa data, e outros 260.000 millóns de euros de investimento anual entre 2031 e 2050 para que Europa convértase nun

continente climáticamente neutro. Iso son moitos cartos, que se se destinan á descarbonización non se poderán empregar para satisfacer outras necesidades sociais.

Terceiro, a transición verde será desigual. Estamos a ver como a pandemia COVID-19 afecta de xeito moi diferente aos distintos fogares, sectores produtivos e territorios: mentres algúns xa superan os niveis de renda e benestar de 2019, outros aínda están moi lonxe de conseguilo. Pois ben, se non somos extremadamente coidadosos a loita contra o cambio climático aumentará as desigualdades económicas e sociais moito máis do que o fixo a pandemia. En palabras de Jean Pisani-Ferry, "a transición cara a unha economía neutra en emisións de carbono fará que esteamos peor antes de que pasemos a estar mellor, e os segmentos máis vulnerables da sociedade veranse especialmente afectados. A menos que recoñezamos e abordemos esta realidade, o apoio a unha economía máis sustentable seguirá sendo escaso e talvez termine disipándose".

Diso alértanos o profesor Gago cando afirma que na externalidade climática concorren tres agravantes, a traxedia do horizonte, a aversión a perder e o polisón, ou o que é o mesmo: os custos da transición páganse agora pero os beneficios percibiranse a medio prazo; o punto de partida non é o mesmo para todos os afectados e polo tanto non todos poden permitirse sacrificar parte do seu benestar actual; e é doado caer na tentación de atrasar as actuacións propias contando con que as accións dos demais mellorarán a situación xeral, sen necesidade de que nós fagamos ningún esforzo significativo.

Por iso o discurso que nos leu cobra toda a súa forza nas simulacións dos impostos especiais á gasolina e ao gasóleo, ao pór de manifesto que as subas dos gravames son impecábeis en canto a incorporar as externalidades negativas aos prezos deses combustibles, pero son regresivas desde o punto de vista da equidade impositiva.

Ese é o principal inconveniente da maior parte da imposición ambiental: pola súa propia natureza non ten en conta o poder adquisitivo dos contribuíntes, de modo que repercute en maior medida sobre as rendas máis baixas. Tal e como afirma o profesor Gago, "a súa economía política é complexa e esixe amplo consenso político, máxima atención aos perdedores (contribuíntes, sectores económicos, territorios) e un plan

ambicioso de compensación". Por iso nos exercicios que nos presenta non se limita a simular modificacións nos tipos de gravame do imposto, senón que artella unha estratexia máis ampla que combina o incremento dos prezos e o consecuente aumento da recadación fiscal, coa introdución de paquetes compensatorios que anulen os efectos adversos da suba do imposto sobre os fogares máis vulnerables.

Algúns expertos cren que o paso a unha economía descarbonizada será tan decisivo para a humanidade como o foi a revolución industrial que comezou a finais do século XVIII. A emisión de gases de efecto invernadoiro e o consecuente aumento da temperatura global foron cumpridamente estudados polas ciencias naturais, que tamén se ocuparon de descubrir novas fontes de xeración de enerxía que permitan prescindir dos combustibles fósiles. Pero a transformación do modelo produtivo co que comezamos este século a unha economía climáticamente neutra é un problema económico de gran complexidade, que a Ciencia Económica ten que resolver con achegas como a que nos presentou o profesor Gago. Ademais, o tránsito só será posible se conta cun amplo apoio cidadán que permita tomar decisións que non serán doadas; para iso compre actuar sobre os procesos de socialización que conforman as actitudes dos individuos sobre a emerxencia climática, e nesta tarefa xogan un papel determinante a Socioloxía e a Ciencia Política.

Ciencia básica e coñecemento aplicado sobre as fontes enerxéticas máis eficientes e sostibles desde o punto de vista técnico; estudos económicos que contemplan todos os beneficios e todos os custos, privados e sociais, para acadar a asignación óptima dos recursos e con ela a eficiencia económica; e análise social para escoitar aos diversos colectivos, entender as súas demandas e as súas inquedanzas, e conseguir que os cidadáns asuman a urxencia de dar un xiro radical ao noso modo de vida. Só así lograremos a transición enerxética factible, eficaz e xusta que o planeta precisa.

Profesor Gago, Alberto, é un pracer terche connosco. Esperamos moito de ti, porque coñecemos a túa capacidade de traballo e o teu compromiso cos demais. Benvido á Real Academia Galega de Ciencias.

Moitas grazas pola súa atención.